

УДК 070.482

Бурдейна М. В.,

*аспірант кафедри видавничої справи та редагування
Видавничо-поліграфічного інституту Національного технічного
університету України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»*

**ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМАТИКА
РЕДАГУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ РЕЛІГІЙНОЇ ПЕРІОДИКИ
(НА ДОСВІДІ «ЦЕРКОВНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ГАЗЕТИ»)**

Розглядаються аспекти актуальні для роботи редактора над конфесійним медіа. У статті акцентовано увагу на специфіці редагування матеріалів цього сегмента вітчизняних ЗМК.

Ключові слова: релігійна періодика, релігійний текст, редактор, редагування, медіа, соціальні комунікації.

У реаліях сьогодення інтерес до релігії зростає і релігійний чинник відіграє важливу роль у житті сучасного українського суспільства, про що свідчить опитування щодо довіри до Церкви з-поміж інших соціальних інституцій, проведене серед респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей, соціологічною службою Центру Разумкова з 6 до 12 березня 2015 року [5]. Церкви та релігійні організації для діалогу із суспільством щодалі активніше використовують власні засоби масової комунікації, які наразі примножуються, розвиваються та виділяються в окремий сегмент вітчизняних медіа.

Дослідження та публікації. Релігійна періодика як невід’ємна складова вітчизняних соціальних комунікацій є об’єктом дослідження та вивчення значної кількості науковців. Вагомий внесок у розробку теми зробила науковець А. Бойко, яка зазначила роль церковної преси у задоволенні комунікативних потреб суспільства в цілому, різних соціальних груп та окремих особистостей: «Церковна преса виконувала в комунікативній діяльності роль відсутньої ланки: якщо розглядати звернення до Бога — молитву — як однобічний аспект комунікації, то, ймовірно, що першому суб’єкту не вистачало відповіді. Церковна преса й взяла на себе роль другого суб’єкта комунікації, претендуючи

на виняткову істинність своїх позицій» [3]. Також конфесійні медіа вивчали М. Балаклицький, С. Гурьєва, І. Жердєва, О. Канчалаба, М. Левчук, І. Мілясевич, І. Скленар, А. Смуь, А. Стародуб, О. Тищук та інші. Дослідження сегмента релігійних медіа нашої держави є досить різнобічними, це зокрема історія, проблематика релігійних видань певного періоду, суспільне значення, аналіз праць окремих журналістів, загальна характеристика окремих медіа, вивчення церковної тематики у світських засобах масової комунікації. Але, на нашу думку, не достатньо уваги приділено вивченню особливостей конфесійної преси через призму особи редактора. До такого погляду вивчення проблематики зверталися лише дослідники М. Балацький у статті «Роль редактора у формуванні та розвитку конфесійної преси в Україні», у якій проаналізував «...як конкретні редактори визначали цілі періоди розвитку адвентистського друку в Україні» [1], та М. Левчук в актуальному для редакторів дослідженні «Православна періодика Волині: стилістика релігійного тексту», де «увагу зосереджено на визначенні специфіки стилістики мовних засобів текстів церковних видань» [7].

Метою нашої статті є виявлення особливостей та проблематики редагування релігійної періодики з урахуванням досвіду «Церковної православної газети».

Виклад основного матеріалу. Редагування — процес, який вимагає знання не лише норм та правил мови. Часто перед редактором постають завдання, для виконання яких він має володіти знаннями з теми, якій присвячено той чи інший текст, щоби мати змогу оцінити його та знайти правильний підхід до роботи.

Через специфіку релігійної періодики, а саме значного вживання у ній цитат зі священних та богослужбових текстів, особливої термінології, через особливості жанрів, тону та стилю подання матеріалів, редагуванням цього виду медіа мають займатися редактори з відповідною світською та духовною освітою. Такої ж точки зору дотримується і головний редактор журналу «CREDO» священник Микола Мишовський, який у веб-конференції Релігійно-інформаційній службі України розповідає про проблеми релігійного медіапростору, зазначаючи: «Так, я вважаю, що релігійний журналіст та редактор повинен мати спеціальну освіту і не лише журналістську. Журналіст, що працює в релігійній сфері, може в ній працювати лише за умови, що буде знатися на богослов'ї та на журналістиці. Якщо бракуватиме одного з цих двох елементів, то рано чи пізно десь праця кульгатиме» [6].

Будь-який релігійний текст, незалежно від того, якому віросповіданню чи конфесії він належить, має особливості, які обов'язково мають бути враховані редактором.

Кожна релігія світу, кожні напрямки чи течія у складі основної релігії мають власні канони та догми, закріплені у відповідних релігійних текстах. Незнання їх унеможливує роботу над релігійними матеріалами, адже будь-яке релігійне видання має редагуватися відповідно до канонів, догм та законів конкретної релігії, конфесії, течії тощо. Текстові, ілюстративні та інші матеріали, що вступають у протиріччя із відповідними канонами, догмами, правилами та законами, мають вилучатися. Свідомий відхід від догматів (повне неприйняття або інше трактування) називається єрессю та може призвести до релігійних конфліктів.

Релігійне видання не повинне містити приниження та дискримінацію інших релігій та віруючих, що їх сповідують.

Окремим питанням є мова релігійних текстів. Насамперед відзначимо те, що різні релігійні системи формувалися в різних країнах, кожна з яких мала особливості мови, автентичні звичаї, побут, філософію. Усе це, звісно, впливало на філософську систему релігії і, відповідно, на мову, в тому числі і сакральну. З часом релігії розповсюджувалися, виходячи за межі країн, де виникли. Так формувалися світові релігії, що вже не обмежувалися якимось народом чи громадою.

Цей процес був органічно пов'язаний з поширенням священних текстів релігії та проповіддю. Аби проповідувати серед іноземців, потрібно було спершу перекласти священні тексти мовою народу, серед якого проповідь велася. І саме тут постає перша проблема — не всі терміни, якими оперує та чи інша релігія, мають відповідники в інших мовах. І для того, щоб передати зміст, слід було або ж створювати нову систему термінології, або вводити в мову народів слова та вирази, що описували б те чи інше поняття чи явище. Так народжувалася сакральна мова, яка не завжди слідує формальним правилам мови державної, офіційної чи навіть народної.

Розглянемо питання мови релігійних текстів у контексті християнської традиції на прикладах, що часто вживаються у «Церковній православній газеті» — головному офіційному друкованому органі УПЦ, що видається з 1990 р. Видання виходить із періодичністю раз на два тижні українською та російською мовами на 16 шпальтах формату А3. Розповсюджується за передплатою в усіх регіонах України

(за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей).

Певні труднощі, але водночас і суттєвий пласт для вивчення та аналізу, викликає двомовність цього видання. Матеріал надходять до редакції переважно російськомовні, містять цитати з Біблії церковнослов'янською, тому редактор стикається із проблемою підбору адекватного відповідника, адже для церковнослов'янської мови характерна небуденна урочистість, піднесеність, сакральність.

Деякі слова та вирази, привнесені релігією, органічно «врастають» у національну мову. Таким виразом є, наприклад, «геєна вогняна». Він зрозумілий для більшості людей, які хоч трохи знайомі з українською літературною мовою. І це незважаючи на те, що він має семітське походження і позначає цілком конкретне місце — долину неподалік Єрусалима, де спалювали нечистоти, і в якій постійно горів вогонь. Власне звідси походить інший вираз, що досить часто трапляється в релігійних текстах — «вогонь негасимий».

Є також вирази, які, хоч і вносяться у словники, залишаються все ж винятками і вживаються виключно у сфері релігійній. До таких належить, наприклад, слово «Різдво» — фактично воно є синонімом до слова «народження» або ж до виразу «день народження». Але в текстах релігійних вживається саме запозичене з церковнослов'янської «Різдво», а не його сучасні відповідники. І навпаки, в сучасному, не церковному тексті помилкою буде вживати «Різдво» замість «народження».

Окремо варто вказати на те, що в релігійній мові деякі слова й вирази мають значення, що відрізняється від сучасного словникового. Наприклад, запозичене з грецької слово «трапеза» в сучасній мові має лише одне значення — процес приймання їжі людиною. В мові ж церковній воно має, крім цього, ще й інше значення, яке мало в давньогрецькій. Цим словом позначається стіл, а також престол — одна з найважливіших частин інтер'єру християнських храмів. Деякі слова в сучасній мові, навпаки, втратили своє первісне значення. До таких належить, наприклад, російське слово «злачный». У сучасному тлумаченні вираз «злачное место» пов'язується із розгулом, розпущою. В церковному мовленні цей вираз вживається в застарілому значенні — «місце плодуче, багате на злаки».

Існує й інша категорія релігійних термінів і виразів, які належать виключно до богослужбового чи сакрального обігу. Це, насамперед,

імена святих, назви населених пунктів, що згадуються в церковних текстах.

Важливою є уніфікація перекладних богословських термінів, особливо тих, що не мають цілком адекватних аналогів в українській мові. Значна кількість слів, такі як «кротость» (приблизно «лагідність»), «искушение» (приблизно «спокута») тощо не мають достатньо якісного перекладу українською.

Написання імен та географічних назв навіть у межах однієї релігії часто відрізняються один від одного. Це зумовлено діалектними особливостями тих чи інших регіонів України. Наприклад: «Фома» — «Тома», «Іоанн» — «Іван» — «Йоан», «катихизис» — «катехізис» — «катехиза», «просфора» — «проскура», «Ісус» — «Іісус» та інші. Інколи проблема полягає у виборі між народним чи церковним варіантом, напр. Іван — Іоан(н), Ілля — Ілія, Матвій — Матфей. Тому розроблення уніфікованих норм написання у межах однієї релігії українової необхідне.

У «Церковній православній газеті» використовуються такі конфесійні жанри як проповідь, послання і молитва, з огляду на їхні особливості, можемо зробити висновки щодо специфіки редакторської роботи з ними.

Редактор має врахувати:

1. Особливості мови та слововживання. Слід пам'ятати, що не завжди в релігійних текстах допускається використання синонімів, особливо в богословській термінології. Часто релігійні тексти регламентують порядок слів у виразах і зміна цього порядку є неприпустимою навіть у разі збереження змісту. Особливо це стосується текстів сакральних — Святого Письма та богослужбової літератури, оскільки вчення Церкви базується на фундаменті Біблії, саме з неї виростає догматична система християнства. Отже, неточний або незрозумілий для людини переклад загрожує нерозумінням основ віри, а в деяких випадках — спотворенням християнського віровчення. Редактор не має права редагувати цитати зі священних або богослужбових текстів. Він має лише перевірити, чи відповідають вони офіційно визнаним конфесією виданням того чи іншого тексту.

У межах одного тексту всі цитати зі Святого Письма мають бути наведені за одним перекладом, — користуватися кількома одночасно не можна. Включенням є випадки, коли в тексті навмисно порівнюються різні варіанти перекладу.

Виправлення в богослужбових текстах не можуть мати суб'єктивного характеру. Будь-яка зміна тексту має бути обґрунтованою і не суперечити релігійній традиції. При цьому такі виправлення обов'язково слід погоджувати з автором тексту.

2. Скорочення. У християнстві часто скорочують назви чинів святих (св. — святий, прп. — преподобний, мч. — мученик, мц. — мучениця тощо).

3. Правопис великої літери суттєво відрізняється від звичайних текстів. Так, з великої літери пишуться імена Божі, назви свят, а іноді (наприклад, у православ'ї та католицизмі) — і займенники, що відносяться до Бога та Божої Матері. Такі правила можна знайти в довідниках, які видаються самими конфесіями.

4. Єдність стилю та тону тексту. Редагуючи проповіді чи послання (особливо офіційні) потрібно дотримуватися стилю автора, не надто змінюючи його, щоб зі зміною стилю не змінити власне змісту проповіді або послання.

Мова Церкви, зберігаючи свою автентичність і сакральність, реагує на загальнономовний розвиток, тому розвивається й сама. Необхідно розробляти нові та вдосконалювати вже існуючі методи і норми редагування текстів конфесійного стилю. Важливими є підготовка кваліфікованих філологічних, богословських та інших спеціалізованих кадрів; створення видань з уніфікованими термінами церковного вжитку, іменами (наприклад, видається та щороку вдосконалюється настільний Православний церковний календар [2], що містить у додатку повний перелік православних імен), власними назвами тощо конфесійної спеціалізації; тісна співпраця церкви і державних навчальних закладів.

Висновки. Редагування релігійних текстів має такі особливості: будь-яке релігійне видання має редагуватися відповідно до канонів, догм та законів конкретної релігії, конфесії, течії тощо; редактор не має права редагувати цитати зі священних або богослужбових текстів, а лише перевірити, чи відповідають вони офіційно визнаним конфесією виданням того чи іншого тексту; виправлення в богослужбових текстах не можуть мати суб'єктивного характеру; текст не повинен містити приниження та дискримінацію інших релігій та віруючих, що їх сповідують; потрібно дотримуватися традиційних скорочень; правопис великої літери може суттєво відрізнитися від звичайних текстів; значну увагу варто приділяти уніфікації перекладних богословських

термінів, особливо тих, що не мають аналогів в українській мові. Проблематика редагування цього сегмента медіа зумовлена особливостями мови та слововживання, використанням значної кількості цитати зі священних або богослужбових текстів, необхідністю збереження стилю та тону тексту.

Робота з релігійними текстами вимагає від редактора не лише знання норм і правил тієї чи іншої мови, але розуміння приписів і традицій конфесії, якій належить текст. Крім того, редактор має обов'язково пам'ятати про неприпустимість будь-якої нетерпимості чи суб'єктивного ставлення до вчення цієї релігійної громади, навіть якщо його світогляд суттєво відрізняється. Лише за дотримання таких умов можна досягти бажаного результату щодо культурного рівня видання, а також високого рівня довіри до нього читацької аудиторії.

Література:

1. *Балаклицький М.* Роль редактора у формуванні та розвитку конфесійної преси в Україні [Електронний ресурс] / М. Балаклицький. — Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2347> (25.10.16).
2. *Баршай С.* «Православний Церковний Календар» як релігійне періодичне видання / С. Баршай / Інформаційна сфера як духовне явище / за ред. А. Москаленка. — Київ : Центр вільної преси, 1999. — С. 105–113.
3. *Бойко А.* Преса православної церкви в Україні 1900–1917 рр. / А. Бойко // Культура. Суспільство. Мораль: Монографія. — Дніпропетровськ : вид-во Дніпропетровського ун-ту, 2002. — С. 44.
4. *Бойко А.* Церковна преса. Якою вона має бути [Електронний ресурс] / А. Бойко. — Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1896> (25.10.16).
5. *Зараз я називатиму окремі соціальні інституції. Якою мірою Ви їм довіряєте?* [Електронний ресурс] / Центр Разумкова. Соціологічне опитування : Web-сайт. — Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1030 (25.10.16).
6. *Конфесійні ЗМІ: проблеми редагування, особливості аудиторії* [Електронний ресурс] / Релігійно-інформаційна служба України. Веб-конференція : Web-сайт. — Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/conferencedetails/8> (25.10.16).

7. *Левчук М.* Православна періодика Волині: стилістика релігійного тексту [Електронний ресурс] / М. Левчук. — Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1942> (25.10.16).

Burdeyna M. V. Features and editing material issues of religious periodicals (the experience «of the Orthodox Church's newspaper»).

The article deals with the aspects, which are relevant to the work of editor on religious media. In the article special attention is paid to the specific of editing materials from this segment of the domestic mass media.

Keywords: religious periodicals, religious text, editor, editing, media, social communication.

УДК 007 : 304 : 070

Георгієвська В. В.,

*кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, докторант
Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка*

**ПУБЛІЦИСТИКА ІВАНА ФРАНКА
У ПАРТІЙНІЙ ПРЕСІ ГАЛИЧНИНИ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ**

У статті звернено увагу на політичні погляди Івана Франка, його участь у створенні Української радикальної партії та видання її періодичних органів. Мета дослідження — з'ясувати основні змістові акценти публікацій Івана Франка на шпальтах радикальної преси Галичини кінця ХІХ ст., обравши для аналізу такі вагомі часописи, як «Народ» (Коломия, Львів, 1891–1895) та «Громада» (Коломия, 1896–1897). На підставі аналізу й зіставлення подаються змістові акценти публікацій цих радикальних часописів, на їхньому тлі розглядається публіцистика І. Франка.

Ключові слова: публіцистика, партійна преса, українська радикальна партія, Іван Франко.

Вступ. Серед українських публіцистів другої половини ХІХ–початку ХХ ст. вирізняється постать Івана Франка, який мудро, пророче